

ישראל הלפריין

ירושלים

'שבועות' – שם עונת הקציר לפני מתן תורה, וקידושה ממתן תורה

'שבועות' – כינוי התקופה

לכאורה נקרא חג השבועות בשם זה על שם ספירת שבעת השבועות שבסופם חוגגים את חג השבועות.

נפתח בשתי שאלות המעלות הבנה חדשה בשם 'שבועות':

א. בפרשת כי תשא [לוחות שניים] עדיין לא נאמרה פרשיית ומצוות ספירת העומר, ובכל זאת קרי לחג - "וחג שבועות תעשה לך ביכורי קציר חיטים", ודלא כבפרשת משפטים [לוחות ראשונים] דקרי ליה "חג הקציר ביכורי מעשיך אשר תזרע בשדה"¹.

ב. בפרשת פנחס מתואר חג השבועות בלשון שונה מהלשון ביתר החגים. נאמר שם "וביום הבכורים בקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעת ימים..."², ולא מצינו 'בסוכותיכם' או 'במצותכם', וצריך להבין זאת.

ונראה לחדש מן הכתובים, שלא רק החג נקרא 'שבועות', אלא כך נקראה תקופת הקציר כולה. והיא נקראה כך עוד קודם מתן תורה, על שם שבשבועות אלו עסקו כל העם בקצירה [מספר שבועות בקציר השעורים, ולאחר מכן מספר שבועות בקציר חיטים].

וכך מבואר בכתוב בירמיה³:

"ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנתן גשם וירה יורה ומלקוש בעתו שבועות חקות קציר ישמר לנו".

"שבועות חקות קציר" - היינו תקופת הקציר כמבואר שם ברד"ק⁴.

⁴ שהוא מלשון שבוע ולא שבועה. וז"ל: אותם שבועות מחקות קציר ישמור לנו שלא ירד מטר בימי הקציר שלא יפסיד הקציר וזהו חק הקציר ומשפטו וגם שתהיה רוח טובה נושבת בימי הקציר לזרות ולהבר הוא חק הקציר ומשפטו גם כן לפיכך אמר חקות ומה שאמר שבועות ולא אמר ימי הקציר לפי שאנו סופרים שבעה שבועות עד חג השבועות לפיכך תלה ימי הקציר בשבועות.

¹ אמנם אפשר ליישב שלמשה עצמו כבר ניתנה מצוות ספירת העומר. או שאף לכולם ניתנה. כעין מצוות השמיטה, שבנתינת הלוחות [משפטים] כתיב רק והשביעית תשמטנה וכו' ולא מבואר הפרטים, ואחר כך בסוף ספר ויקרא בפרשת 'בהר סיני' מבואר שניתנו אף הלכותיה ופרטיה בסיני. וכמו שמוכח מחז"ל ברש"י עיין רמב"ן שם.

² במדבר כח, כו.

³ ה, כד.

א"כ מבואר שגם השם "חג השבועות" הוא שם נרדף ל"חג הקציר", שהחג בא על תקופת ה'קציר' הנקראת גם 'שבועות' כמבואר. דייקא נמי, דלוחות שניים [כי תשא] מקבילים ללוחות ראשונים [משפטים], וא"כ, "חג השבועות" דלוחות שניים - הוא "חג הקציר" דלוחות ראשונים.

ועל פי זה מבואר הלשון "בשבועותיכם" - היינו בזמן הקציר, כמו שנאמר בסוכות "בְּאֶסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ"⁵, וברש"י שם - "שיהא חודש שביעי זה בזמן אסיפה"⁶. ואם כן מדוייק שפיר הפסוק בפנחס: "וביום הביכורים וכו' שיחול "בשבועותיכם". והוא שנצטוונו לקרא מקרא קודש ולהודות על 'שבועות' ה'קציר' על ידי הבאת ביכורים.

ולכאורה זו כוונת הספורנו שם בפנחס, שפירש "בשבועותיכם - בשביל 'שבועות חוקות קציר' ששמרתי לכם".

ויתכן לפרש הטעם שנקראת תקופה זו 'שבועות' או 'שבועות קציר', שכן דרך הקוצרים למנות תקופה זו בשבועות. ראה להלן.

תרגום אונקלוס לתיבת 'שבועות'

א אמנם לכאורה לא עולה פירוש זה עם תרגום אונקלוס שתירגם שם [בפרשת פנחס] "בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם" - "בעצרתכון", שהוא במילים אחרות 'ב(חג) עצרת שלכם', ולא שם תקופה כפי פירושנו. ובכלל דבריו צריכים בירור, דבשאר מקומות שנכתב בתורה 'חג השבועות' [כי תשא, ראה], לא תירגם 'עצרת' אלא תירגם "שבועיא".

ואולי יש ליישב ולומר, שבכל מקום שכתוב "חג השבועות", לא נצרך אונקלוס לתרגם אלא "חגא דשבועיא", אבל בפרשת פנחס, שלא מוזכר 'חג שבועותיכם', אלא רק "שבועותיכם" תירגם אונקלוס 'בעצרתכון', שיהא מובן לאינם בקיאים בלשון הקודש. ולא תרגם כאן 'בשבועיא' משום שבארמית אינו כינוי נכון לתקופת הקציר, לכן תירגם לחג עצמו, [וכן צריך לפרש בתרגום בירמיה⁷ שתירגם מלשון שבועה - ולכאורה תרגם כמדרשו]. אכן הנחה זו דחוקה. אמנם הדברים לעיל יסודם כבר בספר ירמיהו על פי הרד"ק שם, ונראה שתפס כך גם הספורנו בפרשת פנחס.

ספירת העומר

ולפי הנתבאר שתקופה זו הייתה במציאותה ובשמה 'שבועות' עוד טרם מתן תורה, מתבאר מצוות ספירת העומר.

שנצטוונו לקבוע את חג השבועות לפי ספירת שבעה שבועות של הקוצרים, ולא לפי קביעת תאריך. זאת משום שכל מהות החג שייכת על עת הקציר שבסופה נביא מנחה חדשה - לחם

⁵ ויקרא כג, לט.

⁶ עיין באבן עזרא הפירוש הקצר שמות פרק יג: "וטעם בחדש אביב - שיעשו אותו בימי אביב כאשר אמר על חג עצרת חג הקציר (שמות כג, טז). ואם זה הראשון נעשה בימי אביב השעורים,

לעולם השני יהיה בימי תחלת קציר חטים, אז יבוא חג סוכות באסיף. וכל זה דברי קבלה כאשר הזכרתי בתחלה".
⁷ ה, כד.

שבועות תשע"ז גיליון ז

מן החיטים להודות לה' על הקציר ששמר לנו ולא נאבדה הקמה בירקון ובשידפון. וכל עיקרו של חג תלוי בקוצרים בשדה, כיון שהעיקרון איננו תאריכי אלא עונתי, והוא 'שבעה שבועות'. וזמן הקוצרים לסיים קציר השעורים כדי להתחיל [או לסיים]⁸ קציר חיטים הוא שבעה שבועות⁹.

ולא דמי לגמרי לסוכות שגם שם היא תקופת אסיפה, דהתם לא קפדינן בדיוק בימים אלא בתקופה. לעומת זאת חג הקציר בשביל שנביא בו מנחה חדשה, צריך להיות קבוע בזמן קציר החיטים, על מנת להביא את שתי הלחם הם ה'מנחה חדשה' - 'ביכורי קציר חיטים'. ועוד, שזמן הקציר הוא זמן קצר, ספציפי ואינטנסיבי, אשר לפניו התבואה עדיין לא הבשילה דיה, ולאחריו היא עלולה להתייבש ולהזרות ברוח. וזמן זה בעולם הוא שבעה שבועות.

ובעומק נוסף ביאר באבודרהם טעם הספירה, ומה שנצטוו כל אחד מישראל לספור [אריכות בהערה¹⁰], שעבודת הלב יש בה - "כדי שנזכור צער העולם ולשוב לו בלבב שלם ולהתחנן לפניו לרחם עלינו ועל הבריות ועל הארץ שיהיו התבואות כתקנן שהם סבת חיינו שאם אין

כחמיני וודאי אמת. ועיין עוד בגיליון זה במדור שנתייחד ל'מחרת השבת'. ותמצא כמה דרכים.

¹⁰ וראה בספר אבודרהם תפלות הפסח: הטעם שצוה הקדוש ברוך הוא לספור את העומר מפני שכל אחד מישראל היה עסוק בקציר שלו והיו מפוזרים כל אחד בגרנו וצוה למנות כדי שלא ישכחו זמן עלייתם לרגל. טעם אחר במדרש משל לאחד שהיה חבוש בבית האסורים וצעק למלך להתירו ולתת לו בתו והיה מונה והולך עד בא הזמן כך עשו ישראל בצאתם ממצרים. ויש אומרים טעם אחר מפני שעולם בצער מפסח עד שבועות על התבואות ועל האילנות כדאיתא פרק קמא דראש השנה (טז, א) תניא אמר ר' יהודה מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח מפני שהפסח זמן תבואה הוא אמר הקדוש ברוך הוא הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא. אמר הקדוש ברוך הוא הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות אילן. ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג מפני שחג זמן גשמי שנה הוא. אמר הקדוש ברוך הוא נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה וכו'. ולפיכך צוה הקדוש ברוך הוא לספור ימים אלו כדי שנזכור צער העולם ולשוב לו בלבב שלם ולהתחנן לפניו לרחם עלינו ועל הבריות ועל הארץ שיהיו התבואות כתקנן שהם סבת חיינו שאם אין קמח אין תורה. וזש"ה (ירמיה ה, כה) ואמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו שבועות חוקות קציר ישמר לנו, אלו שבעה שבועות שבין פסח לעצרת. ע"כ. ודברים דומים מבוארים מדברי המחזור ויטרי.

⁸ לא ברור לגמרי אם בחג השבועות רק מתחיל קציר חיטים או שאז מסתיים הקציר כולו כולל החיטים. אכן יעויין בראב"ע המובא בהערה הקודמת, וכן כתב הרמב"ן (ויקרא כג, טו) שהוא תחילת קציר חיטים. וכך מתפרש היטב דברי הכתוב 'ביכורי קציר חיטים'. אמנם בגמרא בב"מ ק"ע"ב - "חצי ניסן ואייר וחצי סיון קציר" [ושיטה מאחרת שם, היא עד סוף סיון]. ותמוה לומר שקציר השעורים ארוך למדי לעומת קציר החיטים האורך בין שבוע אחד לשלושה שבועות. אכן אפשר לומר שזמן קציר השעורים לא ארך שבעה שבועות, אלא המתינו בינתיים להבשלת החיטים.

עוד מצאנו ברות רבה (ה, יא): "א"ר שמואל בר נחמן מתחלת קציר שעורים עד כלות קציר החטים שלשה חדשים". והוא נגד הגמ' לעיל. ואולי צ"ל שהארצות מבשילות זה אחר זה, וסה"כ - מהמבכרים למאחרים, הוא שלושה חודשים. ועוד יש להאריך יותר.

עכ"פ, בתורה מפורש רק שבתחילה מביאים מהעומר שבשדה, ובשבועות מביאים לחם ביכורים. ופשוטו משמע שבתחילה מביאים לה' שיבולים מהקציר הראשון, ובשבועות הוא כבר בסוף הקציר שכבר יש לחם חדש אחרי כל תקופת 'שבועות קציר החיטים' [מר"ר ספייער שליט"א].

⁹ וכוונת טעות הצדוקים היתה, שפירשו ממחרת השבת היינו שבת סתם, דאין הקציר תלוי בחג אלא בעונה, ועוד שרצו למנות דוקא שבועות שלמים משבת לשבת, שאז שייך לעבוד בתוך השבוע, כיון דספירה תליא בעבודת הקצירה. [אבל אם כן, מדוע שייכו את 'השבת' לשבת ראשונה של פסח]. וכמובן אין הוכחה לסברא זו, וכך ברור למעיין היטב וקבלת

קמח אין תורה" – דהיינו שאלו ימים של רחמים ותשובה למען ירחם ה' על תבואתנו, שמא יפגעם שדפון או ירקון חלילה. ומשבועות חולין של קצירה, מהפכת התורה ומצווה - לסופרם ולהתקדש בהם בעבודת ה', בתפילה ובהודאה. ואמרו חז"ל¹¹ "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקדוש ברוך הוא הקריבו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות. ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות אילן הוא. אמר הקדוש ברוך הוא הקריבו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות אילן..."

עניין ספירת העומר משניתנה תורה – שבע שבתות ושבת גדולה בסוף

כפי שנתבאר לעיל, ימי הקציר הם ימים עמוסים ואינטנסיביים, מפני שקודם 'שבועות הקצירה' - התבואה עדיין לא הבשילה דיה, ולאחר 'שבועות הקצירה' היא עלולה להתייבש ולהזרות ברוח ועל כן צריך זמן זה שמירה מיוחדת והוא הכתוב "שְׁבַעַת חֲקוֹת קָצִיר יִשְׁמַר לָנוּ". וזמן זה בעולם הוא אכן שבעה שבועות.

עד כדי כך הזמן הזה הוא אינטנסיבי, שהיו נמצאים וישנים בשדות כפי שמבואר במגילת רות על בועז והקוצרים. וזה משום שהמלאכה מרובה. כיון שמרגע ההבשלה, צריך לגמור הקצירה מהר ככל הניתן.

כאן באה תורה ומצווה דווקא על שבועות עמוסי עבודה אלו:

"שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִשְׁבֹּת בְּחֵרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת". (שמות לד, כא)

פסוקים אלו נאמרו בדברי הברית בנתינת **לוחות שניים** [פר' כי תשא]. ופסוק זה ממוקם בין מצוות - "שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת אֲשֶׁר צִוִּיתָךָ לְמוֹעֵד חֹדֶשׁ הָאָבִיב", לבין מצוות "וְחָג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לָךְ".

בלוחות הראשונים [פר' משפטים] רשימת המצוות של דברי הברית, ניתנה באותו סדר מלבד החלק של שלושת הרגלים, שבלוחות הראשונים היו הרגלים רצופים ומאוחדים - חג המצות, חג הקציר וחג האסיף. ושלושתם אחרי מצוות השבת. לעומת לוחות שניים שהפסיקה ביניהם השבת.

מכך עולה, שהפסוק **"בְּחֵרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת"** אזיל על תקופת החריש והקציר, ועונת הקציר הוא בין פסח לעצרת. [וכן מדויק מהניקוד "בְּחֵרִישׁ וּבְקָצִיר" בפתח ובסגול ולא בשווא, שניקוד זה מורה על חריש וקציר ידוע (ה"א הידיעה), הוי אומר עונת הקציר (והחריש) ולא פעולת הקציר (והחריש)¹²].

ומצווה תורה לספור ולשבות בשבע השבתות, ולאחר מכן לעשות שבת נוספת כעין יובל.

אם החידוש הנ"ל נכון, ותקופת הקציר בטבע היא כשבעה שבועות, אפשר להרחיב ברעיון נוסף: שעצם תקופה זו, עדות היא למעשה בראשית. שימי הקצירה מתנקזים לשבע כפול שבע. היא שבת אחת גדולה, ושבת בראשית ושבת הארץ מזדמנים לפונדק אחד.

על תוספת שביעית. דבריו פורסמו בספר 'כתורתו של ר' גדליה'. שיעור זה הובא בגיליון 'פשטות המתחדשים' החמישי.

¹¹ ר"ה טז ע"א.
¹² כן דייק הגאון ר' גדליה נדל זצ"ל. דבריו נסובו על דברי רבי עקיבא אשר דורש את הפסוק

שער שני

מאמרים על התורה

